

„Hősiesen, fondorlatosan és áhítattal”

Könyv Géczy Olga karmesterről és festőművészeiről

Géczy Olga neve, arca e sorok írójának fiatalkori ismerőse. A rádióban időről időre találkozott az általa vezényelt Bartók Béla Kamarazenekar hangfelvételeivel, a rádióújságban a karnagy fényképeivel. Mikor volt ez? Amikor még egy rádió volt, két adóval, a harmadik, egészen 1973-ig csupán kísérleti műsort sugárzott; amikor még az adást percnyi pontossággal szerkesztették, csevegés nélkül bemondták, a műsorokat szünetjellel tagolták (Rákóczi-induló; Éljen a magyar szabadság, éljen a Haza – habár a maitól eltérő szabadságfokon); amikor még volt rádióújság, amely közölte, ki, mikor, mit énekel, vezényel, szaval, avagy miről és mi módon tanít („Egy óra a zongora mellett”). Mikor volt? Géczy Olga különös magyarországi karmesteri pályafutása idején, az 1969-et követő néhány évben, amikor zenekarával kilépett a szélesebb nyilvánosság elé, 1975-ig, amikor kilépett onnan, és az országból. Sokáig nem lehetett hallani felőle; egy szűkebb kör talán értesült külföldi karrierjének állomásairól, míg nem valamikor 2008 táján újból itthon találjuk, immár festőművészként. Mi történt előtte, közben, és azóta; mi áll egy ilyen nem mindennapi átváltozás háttérében (habár tudjuk: a múzsák testvérek); mi minden fér bele nyolc évtizedbe, milyen küzdelmek, lehetőségek, újrakezdések, eredmények és örömök?

Előttünk egy születésnap könyv, különleges a műfaját tekintve: interjú a muzsikussal, kisonográfia a festőről, memoár, képzőművészeti album, mind együtt. Különleges a kiállításában is: kéthasábosan elrendezett magyar-angol szöveggel, gazdag és – kevés kivételtől eltekintve – színes nyomású képanyaggal: oklevelek, ajánlások, meghívók, plakátok; fényképek hangversenyekről és találkozásokról; hanglemezborítók, kottafaksimilék és Géczy Olga festményeinek kiváló minőségű reprodukciói dokumentálják a szöveget és vezetnek be egy sajátos festői világba. A függelékben e dokumentumok legtöbbjének magyar, illetve angol nyelvű fordítása is megtalálható.

Születésnap könyv, amellyel talán maga-magát lepte meg a művésznő, nem épp a *harminckettedikre*, hanem a *nyolcvanadikra*. Nem titkos a kerek évszám, a születési dátumot olvashatjuk a mellékletek egyikén: az 1963-ban megszerzett zeneakadémiai oklevélen, amelyet Szőnyi Erzsébet és Szabó Ferenc aláírása hitelesít.

Az első fejezet: életút-interjú, a művésznő beszélgetőtársa Simon Erika. Ezek az oldalakon a hatvanévesen lezárult *zenei* pályafutásról kapunk képet: tanulmányokról, tanításról, könyvtári bűvárkodásról és a pódiumról. Géczy Olga úgyszólván Kodály földije: a rövid időre visszatért Galánta szülőtte, ahonnan azután 1947-ben a családnak – mint oly sokaknak

– menekülnie kellett. Így került Budapestre, a nyolcadik kerületbe, ahol iskoláséveit élte – nem akármilyen iskolákban: a Vendel utcában Andor Ilona, a Zeneakadémián Bárdos Lajos keze alatt; és ahol 1963-ban tanári és karnagyi pályája indult – nem akármilyen iskolában: cigánygyerekek között. Itt, belőlük szervezett kórust, és innen nevelte ki – nem akármilyen pedagógiai érzékkel és művészi eltökéltséggel – alig néhány év alatt azt a hangszeres együttest, amely ifj. Bartók Béla hozzájárulásával 1969-ben felvehette a Bartók Béla Kamarazenekar nevet, és amellyel a hazai hangversenyéletben nevet vívott ki magának. Csak találgathatjuk, hogyan lehetséges ez a gyors kibontakozás. Mi minden kellett hozzá? Nyilván nagyon sok szeretet és elegendő szigor; néhány pedagógiai esetleírást fel is idéz a kötet. Páratlan szervezőkészség és tántoríthatatlanság is kellett hozzá: aki nevet vív ki magának, jó eséllyel szerez ellenségeket is. A történet háttérében sejthetők a *hivatalnak packázásai*, egy, a maitól eltérő szabadságfokon működő világban. Sejthető egyesek maguk-féltése és a rendszer egészének maga-féltése, amely végül Géczy Olgát – a tanári éveket követő zeneműkiadói intermezzo után – az ország elhagyására („disszidálásra”) készítette. Húsz év Svájc, azután franciaországi és amerikai esztendőket következtek... „Nem volt honvágyad?” – teszi fel a kérdést a beszélgetőtárs. Az olvasó pedig megérti a tagadó választ. Hiszen Galántáról hétévesen menekült, a *nyócker* az ő számára idegen világ (miközben lehet otthonos, csakúgy, mint az Angyalföld *macskaköves útjai*, olyannak, aki ott született), és nem egészen az ő világa az a Pest környéki település sem, ahol pedig az emigrációban töltött évek után, 2008 táján, amerikai férjével és alkotótársával, David Aurell építész-képzőművésszel együtt, *egészen befogadták* és amelynek kultúrájáért ma is mindketten tevékenyek.

Húsz év Svájc... Zenekart vezet, énekkart alapít Zürichben, magyar műveket visz sikerre, a *Hunyadi-nyitány*tól Kodály és Bartók kórusműveken át Lendvay Kamilló *Pezzo concertatójáig*, magyar vendégművészeket hív, Andor Évától Onczay Csabáig, elfeledett műveket fedez fel, vezényletével szólal meg Caldara és Spohr, női hangszereseknek szervez kamarazenei és zenekari műhelyt. Kelet-európai kapcsolatokat épít. Ez utóbbi éppen nem megy könnyen, le kell győzni vagy ki kell játszani a hivatalos gyanakvást: a fiatalokat, Keletről, még meghívásra is nehezen engedik, hiszen „a kapitalizmus ezeket az ártatlan kis lelkeket megfertőzné.” (54. o. A gyanakvás persze nem alaptalan. A kapitalizmus *is* fertőz. Aki ez ügyben *A tőkének* nem adna hitelt, a *Ring* bizonyága elől nem térhet ki.) A zenekari műhely azonban olyan sikeres, hogy Géczy Olga számára litvániai meghívást hoz, és egyebek között *A halászlányok* című Haydn-opéra és más művek hangfelvételét. Szép és tanulságos történeteket olvashatunk ebben a könyvben (részint az interjú keretében, részint az emlékiratok között), egy-egy esetet híres emberekről, példázatokat a találékonyságról, a felebaráti szeretetről, a felejtésről, a hatalom nemes

és nemtelen eszközeiről, a történelemről *félmúlt időben* – és a Gondviselésről.

Az ezredforduló tájkán azután egy másik karrier kezd kibontakozni, erről már a könyv következő fejezete szól. Prokopp Mária ad elemző áttekintést a *festő* Géczy Olga hatvanévesen indult pályájáról és művészetéről. Festészeti tanulmányok után (2002-ben a kaliforniai Ventura College-ban szerez oklevelet) csoportos és önálló tárlatok sora következik: Kalifornia, Franciaország, Svájc, Japán – míg aztán hazaérkezik Magyarországra. Prokopp Mária tanulmánya sorra veszi a művésznő tárlatait, nyomon követi festészetének alakulását, megfogalmazza jellegzetességeit, felmutatja kép és zene közvetlen vagy rejtett kapcsolatrendszerét – ami Géczy Olga festészetének különösségét adja.

Az előadóművészi életmű számszerű mérlege: 142 zenekari darab, 21 mise, 34 opera (Prokopp Mária adata a zürichi évekről, 96. o.), és persze kórusok. A festői életmű eddig mintegy 300 képet számlál (102. o.), ennek közel a feléről közöl reprodukciót a kötet. A tematika nagyon gazdag: foglalkoztatja az alkotót a nemzeti múlt, a nagyvilág jelene vagy a transzcendens megjelenítése. Festészetének legfőbb (noha nem kizárólagos) ihletője a zene. Ha átlapozzuk a kötet gazdag képanyagát, meggyőződhetünk róla, milyen sokféleképp. Vannak „hagyományos” portrék, tanárokról, pályatársakról. Vannak azután a zenélő ember arcvonásait, kézmozdulatát, testtartását megörökítő – a zene születésének pillanatát képileg megragadó és a megszülető zenét mintegy a látványban átélő alkotások. A vezénylő Andor Ilona, Bárdos Lajos, Vásárhelyi Zoltán, a zongorázó Bartók Béla és Pásztory Ditta, egy-egy vonós, hárfás, fuvlista csakis muzsikusszemmel leképezhető ujjai. Bartók Béla ablakából, vele együtt, a városra tekinthetünk, New York felhőkarcolóira, amelyek közül a *Concerto* komponistája hazájába visszavágyott, de talán a Mandarin lármas és bűnös városára, amelyből ő a természethez menekült. Pásztory Ditta zongorája is ablak mellett áll, odakint fák: akár a Csalán utcai kert idézhetik emlékezetünkbe.

Grandiózus képsorozatokra inspirálták Géczy Olgát egyes zenedarabok. Kodály Zoltán gyermekkórusainál a kotta hátterére a karmű szövegéből kiemelt figurális motívum vetül: szilvafa ága (*Éva szívem, Éva*), ragadozómadár kontúrja (*Héja*), kiscica ábrázata (*Ciróka*)... Kodály-kórus nyomán készült festmény szerepel a kötet címlapján is (*Fölszállott a páva*). A *Hegyi éjszakák*hoz lélegzetelállító tájakat álmodik a festő. Az *Óregek* élmény- és gondolatvilága hét nagyméretű vásznon fogalmazódott meg (100×70 vagy 150×100): népi faragású, korhadó fejfák, némelyik már kettéhasadt, rajtuk sírfeliratként a Weöres Sándor-vers egy-egy sora. Az elmúlás: elmúlás, a magány; a vesszorok mégis valami módon idehaza ismerős megfáradást, magányt és búcsúzást idéznek, Kodály dal-lamai magyar hanglejtéssel szólnak, Géczy Olga fejfái a magyar temetőkből vették. Némelyik képen nincs felirat, hanem a fejfán, vagy mögötte,

egy élettől búcsúzó ember arcúja látható. A ciklus záródarabja pedig nem is fejfát ábrázol, „hanem korhadástól mentes, szilárd, klasszikus stílusú, történelmi épületepárkányt. Ez az örök élet jelképe (...)” – értelmezi Prokopp Mária (102. o.) a festmény transzcendens üzenetét. A zenétől tovább lépve, sok-sok kép már tematikájában is a transzcendencia világába vezet, így a Szent II. János Pál pápáról készült festmények. Valójában nem portrék ezek – jóllehet a nagy pápa vonásaira, alkatára, gesztusaira ismerhetünk –, hanem a szakralitás magasába és ember mivoltunk mélyébe vetett pillantások: áldás, átváltoztatás, zarándoklás, színelátás.

Karmester, zenetudós, pedagógus, festő, művelődésszervező – különleges zarándokút bontakozik ki az olvasó előtt ebben a különleges, olvasmányos és szép könyvben. Zarándokút, nehéz terepen. A kötethez Czigány György, egy ugyancsak sok műzsa által megérintett előadóalkotó személyiség írt előszót. Ebből kölcsönöztük írásunk címét, mint esszenciáját mindeneknek. [*Géczy Olga karmester és festőművész*. Budapest, 2020. Hungarovox, 192 p.]

Köteles György

